

KAYNAŞTIRMA SINIFLARINDA DAVRANIŞ PROBLEMLERİNİN NEDENLERİ VE BAŞ ETME YÖNTEMLERİ

Araş. Gör. Melike YUMUŞ⁽¹⁾, Prof. Dr. Nilgün METİN⁽²⁾

¹ Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği ABD

² Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

ÖZET

Başarılı kaynaştırma programlarında yer alan çocukların, ileriki yaşlarda normal gelişim gösteren akranları tarafından sosyal kabul görme olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçeklik kapsamında günümüzde kaynaştırma programları uygulama ve yaygınlaştırma çalışmalarına ağırlık verilmektedir. Bununla birlikte kaynaştırma programlarında yer alan çocuklarda görülen davranış problemleri sosyal kabulü ve eğitimin etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim sürecinde davranış problemlerinin doğru bir biçimde tanımlanması, olumsuz davranışların değiştirilmesi ya da olumlu davranışlar kazandırılmasında eğitimciler güçlükle yaşayabilmektedir. Bu incelemede; kaynaştırma sınıfındaki özel gereksinimli çocuklarda görülen davranış problemlerinin ortaya çıkış nedenlerinin açıklanması ve sınıftaki öğretmenlerin bu durumlar ile nasıl baş edebilecekleriyle ilgili öneriler sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: davranış problemleri, kaynaştırma programları, özel gereksinimli çocuklar

GİRİŞ

Genellikle davranış problemleri çevreye ve diğer insanlara rahatsızlık veren dış vurulmuş davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Ancak problem olabilecek davranışlar, davranış sergileyen çocuk için de tehlikeli olabilmekte, çocuğun öğrenmesini engellemekte, kendine olan güvenini azaltabilmekte en önemlisi bu çocuğun topluma uyumunu güçleştirmektedir. Özellikle kaynaştırma eğitimine dâhil olmuş bir çocukta görülen davranış problemlerinin önlenmesi ya da engellenmesi; güvenliği sağlama, sınıftaki düzeni koruma gibi durumların yanı sıra çocuğun sınıfa “en iyi şekilde nasıl uyum sağlar?” amacını da taşımaktadır.

Buna dayanarak bir davranışın problem davranış olup olmadığını belirlemek için öğrenme, sosyal etkileşim ve güvenliğin üç temel faktör olduğu söylenebilir. Bu faktörler dikkate alınarak tanım yapıldığında *davranış problemi*; çocuğun ya da diğer çocukların öğrenmesine engel olan, sosyal iletişimi ve etkileşimi olumsuz yönde etkileyen, çocuğun kendisine, akranlarına ya da yetişkinlere zarar veren davranışlardır (Özkan, 2014). Burada ‘davranış problemi’ tanımına etki eden en önemli değişken ise ilgili eğitimcinin davranışı tanımlaması, sorgulaması, tutumu, duyguları ve üstesinden gelme becerisidir. Eğitimciler tarafından özel gereksinimli çocuklarda görülen davranış problemleri konusunda güçlükle yaşadıkları ve alacakları hizmet içi eğitimlerde en çok “davranış problemleri” ne yönelik eğitimlere ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (Gebbie, 2012). Bazı eğitimcilere göre ise davranış problemi sergileyen çocukla çalışmak özel gereksinimli çocukla çalışmaktan çok daha zor olmaktadır. (Alvarez, 2007). Çocuklarda görülen davranış problemlerinin yoğunluğu ve eğitimcilerin bu konuda zorlanması konuyla ilgili çözüm odaklı araştırma ve hizmet içi eğitim çalışmalarının gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Söz konusu özel gereksinimli çocuklar olduğunda başarılı kaynaştırma programlarında yer alan çocukların, ileriki yaşlarda normal gelişim gösteren akranları tarafından sosyal kabul görme olasılıkları daha yüksek olmaktadır (Batu, 2010). Kaynaştırmanın başarılı bir şekilde uygulanabilmesine etkisi olan öğretmenler ise bu aşamada kritik bir role sahiptirler.

Sorumlu Yazar: Melike Yumuş, Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD, Bağlıca Kampüsü Eskişehir Yolu 20. Km 06530 Ankara, (0312)2466616, myumus@baskent.edu.tr

Buna dayanarak bu çalışmanın amacını kaynaştırma sınıfındaki özel gereksinimli çocuklarda görülen davranış problemlerinin ortaya çıkış nedenleri ve sınıftaki öğretmenin bu durumlar ile nasıl baş edeceklerine yönelik önerilerde bulunmak oluşturmaktadır.

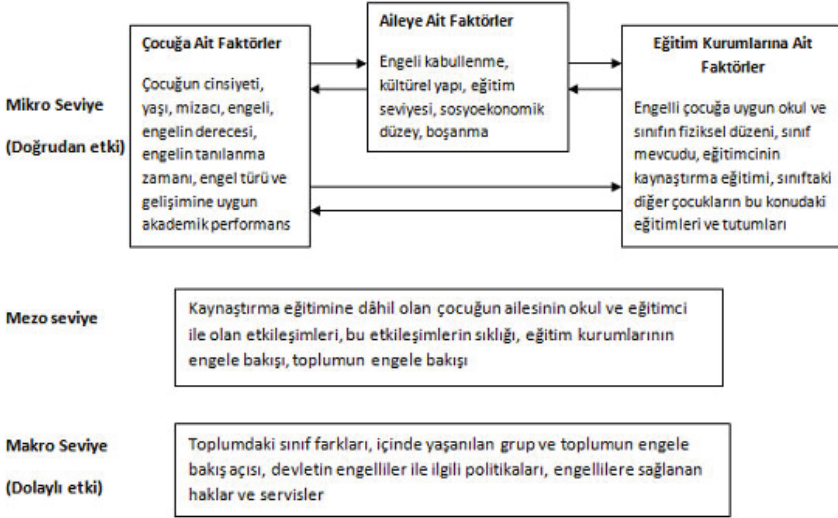
Davranış Problemlerinin Nedenleri

Son yıllarda kaynaştırma eğitimine verilen önem giderek artmaktadır. Kaynaştırma programlarının en temel amacı engelli çocukların topluma uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Bu programlar koşullara uygun bir şekilde uygulandığında özel gereksinimli birey için yararlı olduğu kadar sınıftaki diğer çocuklar, eğitimci ve aileler için de yararlı olabilmektedir (Metin, 2012). Engelli çocukla aynı ortamı paylaşan çocukların; empati kurma ve sorumluluk alma becerileri gelişir. Kişiler arası farklılıkları benimsedikleri için saygı duymayı öğrenirler. Aynı şekilde aileler ve öğretmenler de çocukların beceri seviyeleri ne olursa olsun hepsinin bir ortak yönü olduğunu anlayarak çocuklarının güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varmaktadırlar (Essa, 1999). Kaynaştırma programlarının her iki grup için de yararları olabileceği gibi çeşitli zorlukları da bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuklarda davranış problemlerinin görülme sıklığı, normal gelişim gösteren akranları ile karşılaştırıldığında üç kattan daha fazladır (Hemmeter ve diğerleri, 2006).

Birçok ülkede özel gereksinimli çocuklar engellerinin türüne ve derecesine göre kaynaştırma eğitimlerinden yararlanabilme olanağına sahiptir. Ancak bu çocukların kaynaştırma programlarına başlamadan önce duygusal ve davranışsal problemlerini tanımlayabilmek veya ayırt edebilmek her zaman çok kolay olmamaktadır. Genellikle de bu çocuklar, programa dâhil edildikten kısa bir süre sonra ciddi derecede uyumsuzluk ve dışlanma durumları ile karşılaşmaktadır (Müller, 2010). Çünkü özel gereksinimli çocukların mizaçlarına göre yetersiz veya uygun olmayan davranışlarını genellemek ve sınıfa etkisine göre bir yargıya varmak oldukça güçtür. Kaynaştırma programlarında çocuğun uyum sürecini etkileyen kurum, sınıfın genel yapısı, eğitimciler, ebeveynler vb. gibi birçok durum bulunmaktadır.

Davranış problemleriyle baş etmede ilk basamak kaynaştırma eğitimindeki çocuğun problem olabilecek davranışları sergilemesini neden olacak durumları anlamaya çalışmaktır. Bunlar çocuğun kendisinden, engelin türünden olabileceği gibi ev ve aile yaşantısı, okulu veya sınıfı ya da engelli çocuğun toplum içindeki konumu ile ilgili de olabilir. Eğitimcinin çocuğun dinamik bir etkileşim içinde tüm durumları göz önünde bulundurarak değerlendirmesi davranışa neden olan durumu bulmasına yardımcı olur. Bu durumlar Bronfenbrenner'in (1979) ekolojik dengesi üzerinden yararlanılarak üç aşamada incelenmektedir (Bkz şekil-1).

Mikro seviyede çocuğun cinsiyeti, yaşı, içinde bulunduğu engel grubunun özellikleri engelinin tipi, engelinin derecesi, içinde bulunduğu ailenin yapısı, ailenin engeli kabullenmesi, ailedeki tutumlar, sosyoekonomik düzey, çocuğun özel eğitim alması, hastane etkileşimleri ve sıklığı, çocuğun sahip olduğu materyallerin çeşitliliği, çocuğa uygun fiziksel çevre düzeni göz önünde bulundurulur. Meso seviyede; çocuğun yetişkin, aile ve akranla olan etkileşimlerinin ne düzeyde olduğu ve bu düzeyi mikro ve makro seviyelerinin nasıl etkilediği incelenir. Makro aşamasına gelindiğinde ise; çocuğun sürekli etkileşim içerisinde bulunduğu anneanne, babaanne, dede, dayı, amca, teyze gibi geniş aile yapısının çocuğa bakışı, çocuğu kabullenmesi, aynı şekilde çocuğun içinde yaşadığı toplumun çocuğu kabullenmesi, engelli çocuğun topluma uyumunu kolaylaştıracak düzenlemelerin ne aşamada olduğu ve en önemlisi çocuğu bu durumların nasıl etkilediğinin gözlemlenmesidir.

Şekil 1: Özel gereksinimli çocuklarda davranış problemlerini etkileyen faktörler Bronfenbrenner'in (1979) ekolojik dengesini üzerinden mikro, mezo ve makro seviyede incelenmesi

Genel anlamda çocuklar en çok ailenin içinde bulunduğu sosyoekonomik düzeyden etkilenmektedirler. Çünkü sosyoekonomik düzey ailenin aldığı eğitimi, sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeylerini, engelli çocuğun gereksinimlerinin karşılanmasını doğrudan etkilemektedir. Özellikle özel gereksinimli çocuğun içinde bulunduğu sosyal sınıf ile çocuklarda görülen öfke nöbetleri, saldırganlık ve hiperaktivite arasında güçlü bir ilişki olduğunun bilinen bir gerçektir (Golding ve Rush, 1986). Çok eleştirel aile ortamında büyüyen çocuklarda dikkat eksikliği, içe kapanıklık, yeme bozuklukları gibi istenmeyen davranışlar ile daha sık karşılaşmaktadır (Lam, Giles ve Lavander, 2003). Öğrenme güçlüğü olan çocuklarda görülen davranış problemlerinin temel sebepleri arasında da ailelerin yaşadıkları stres ve baskıcı tutumlar yer almaktadır (Frey, Greenburg ve Fewell, 1989). Genç yaşta özel gereksinimli bebeği olan ailelerin yaşadıkları stres çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde istenmeyen bir etkiye sahiptir. Ailelerin çocuktan beklentileri ve yaşadıkları stres doğrudan engelli çocuk üzerinde stres oluşmasına sebep vermektedir. Çocukta oluşan bu stres durumu ise çocuğun sadece kişiliğini değil, psikolojisini, fiziksel durumunu ve hatta bağışıklık sistemini bile olumsuz yönde etkilemektedir (Sih, 2011). Tüm bu durumlara ek olarak son yıllarda teknolojik yeniliklerin giderek artan bir tempo ile hayatımıza girmesi hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimli çocuklarda istenmeyen davranışları da beraberinde getirmektedir. Anne babaların teknolojik yenilikler hakkındaki tutumları çocukların gelişim süreçleri ile doğrudan ilişkilidir.

Kaynaştırma programlarında yer alan çocukların geleceğe dair beklentilerini gerçekleştirmesinde öğretmenlerin aileyi doğru bir şekilde yönlendirmesi önemli bir gerekliliktir (Martinez, Conroy ve Cerreto, 2012). Bu durumda eğitimciler tarafından yapılabilecek en etkili yöntem; aileler ile sıkı ilişkiler içinde olarak aileleri engelli çocuklarının gelişimleri, çocuktan beklentileri, engelli çocuğun hakları, ailenin çocuğa

yaklaşımı, çocuğun gelişimindeki rolü gibi konular hakkında düzenli eğitimler ile bilgilendirmektir. Sosyoekonomik olarak düşük düzeyden gelen engelli çocuğun en büyük dezavantajı genellikle ailesinin çocuğun durumu hakkında yetersiz farkındalığa sahip olmasıdır. Eğitimcinin vereceği eğitimler ile engelli çocuğun fiziksel ihtiyaçları karşılanamayabilir, ancak farkındalığı artan bir anne-baba tarafından, sağlanan haklardan çocuklarının en iyi nasıl yararlanılacağı öğrenilebilir, var olan fiziksel koşullar çocuk için uygun şekilde düzenlenebilir, çocuğun gelişimine uygun tutum ve davranışlar için aile tarafından çaba sarf edilebilir.

Aileler ile kurulan güçlü ilişkiler çocuğun sosyal olarak etkileşimini, katılım becerilerini ve bunların devamlılığını doğrudan etkiler. Eğitimciler tarafından aileler ile sağlıklı iletişim kurmasında dikkat edilmesi gereken üç temel durum bulunmaktadır. Bunlardan ilki özel gereksinimli çocuğun düzenli bir şekilde okula gelmesini sağlamak, ikincisi aileye ihtiyaçları, çocuğunun gelişimi, çocuğa uygun tutumlar geliştirmeleri sağlamak ve çocuk ile ilgili aktiviteleri organize etmelerine yardımcı olmaktır. En son olarak da ailenin devletin verdiği hakları öğrenmesine yardımcı olmak ve diğer aileler ile iletişim kurmasına yardımcı olmaktır (Akt., Papatheodorou, 2005).

Diğer taraftan, eğitimciler engelli çocuk sahibi ailelerin de farklı ihtiyaçları olduğunu unutmamalıdır. Bu nedenle eğitimcinin aileyi destekleyici bir tutum içerisinde olması ve aile ile kurulan iletişimin kalitesi, kaynaştırma uygulamalarında hayati önem taşımaktadır (Essa, 1999).

Kaynaştırma Sınıfında Davranış Problemlerinin Kontrolü

Eğitimciler olarak hatırlanması gereken temel süreçlerden birisi; etkili sınıf yönetimidir. Öğrenme ortamının oluşturulması ve yönetilmesi süreci olarak tanımlanan sınıf yönetimi söz konusu kaynaştırma programları olduğunda çok daha fazla önem kazanmaktadır. Özel gereksinimli çocukların yetersizlikleri onların davranış problemlerini açıklayan nedenlerden birisidir, ancak bu durumu sadece yetersizlik ile ilişkilendirmek de doğru değildir (Özkan, 2013).

Özel gereksinimli çocuklarda görülen davranış problemlerini önlemede ya da var olan problem durumları ile baş edebilmede yaklaşımlar, yöntemler ya da stratejiler önem kazanmaktadır. Robert (1983) 'e göre özellikle sınıf içi davranış yönetimi becerilerinde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki alışıldık şekilde öğretmenlerin sınıf içerisinde normal bir atmosfer kurması, ikincisi ise farklı durumlarda ortaya çıkan davranış problemlerine uygun belirli bir teknik izlenmesidir. İlk yaklaşımda davranış yönetimi teknikleri sistematik bir şekilde çocuğun kendine güveni, iletişim becerileri, sabrı, duygu yönetimi, empati kurabilmesi, problem çözme becerileri gibi yeteneklerini desteklemektedir. İkinci durumda ise; karşılan problem durumuna yönelik farklı davranış yönetimi becerilerinin kullanımını içerir. Bir davranış problemini kontrol etmek, bu davranış için etkili bir yöntem seçebilmek, seçilen ve uygulanan yöntemin davranış üzerindeki etkilerini belirleyebilmek amacıyla davranış hakkında ayrıntılı bilgi toplamak önemlidir. Öğretmenin bazı davranışların sıklığını (vurma, anlamsız konuşma, yerinden kalkma vb.) bazı davranışların süresini (ağlama, sınıfta dolaşma, verilen ödev/işle uğraşma vb.) değerlendirmesi gereklidir (Louise, 2006). Buna ilişkin her iki durumda da yapılması gereken ilk adım var olan davranış probleminin hangi durumlarda, ne zaman, ne sıklıkta olduğunu ve davranış probleminin süresinde ve sonrasında çocuğun ne yaptığını, bu durumun sınıftaki veya çocuktaki etkisinin nasıl olduğunu belirlemektir (Salend,1998). Şekil 2’de bu aşamalar gösterilmektedir.

Tüm bunlardan bahsederken eğitimcinin sınıfta kabul edici ve destekleyici bir tutum izlemesi, çocuğun engeli hakkındaki bilgisi, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına uygun eğitim programları planlanması ve uygulanması, bu anlamda diğer çocuklara model olması bir kaynaştırma sınıfında eğitimcinin yapması gereken en temel durumlar olarak düşünülmektedir. Ayrıca eğitimcinin engelli çocuğa karşı göstereceği kabul, sınıf ortamında genel kabul havasının yaratılması açısından da gerekli görülmektedir (Akt. Kargın, 2004). Sınıf içerisinde istenmeyen davranışların önlenmesinde etkinlikler zamanında küçük gruplar düzenlemek, çocukların birbirleriyle etkileşime geçmesini kolaylaştırır. Özel gereksinimli çocukların yardıma ihtiyaçları olduğu düşünüldüğünde çocuğun cevap vermesini kolaylaştıracak şekilde açık ve net sorular sormak çocuğun var olan sıkıntısını çözmeye yardımcı olur. Çocuk cevap verdiği takdirde, içinde bulunduğu olumsuz durum çözülebilir (Gillies, 2011). Özellikle kaynaştırma eğitimi yapılan sınıflarda eğitim programları düzenlenirken çocukların yetersizliği izin verdiği derecede soru sorma ve cevap verme becerilerini kazandırmak temel beceriler olarak düşünülmelidir. Eğitimi tarafından tüm bunlar sağlanamadığı sürece davranış problemleri ile karşılaşılma olasılığı yüksek olduğu gibi var olan problemlerin söndürülmesi de mümkün olmayacaktır.

Şekil 2’deki gibi yapılan gözlem ile çocukta var olan davranış problemini neyin ya da nelerin tetiklediği fark edebilir. Buna yönelik olarak ciddi önlemler alınmasını gerektirmeyen hafif derecede davranışlar için görmemezlikten gelme, çocuk davranışı sergilemeden hemen önce ya da davranış sırasında göz kontağı kurarak veya dokunarak işaret etme ve çocuğa yaklaşma gibi teknikler uygun şekilde kullanıldığında çok etkili olabilmektedir.

Davranış Problemi Öncesi	Davranış Problemi Zamanı	Davranış Problemi Sonrası
<ul style="list-style-type: none"> - Çocuk davranış problemi öncesi hangi ortamda? (bahçede, teneffüste, yemek salonunda, lavaboda vb. gibi) - Çocuk hangi etkinlik/ders zamanında? (müzik, sanat, spor, dil vb. gibi) - Kiminle? (yalnız, grup oyununda, sınıf ortamında vb. gibi) - Sınıftaki öğretmene fiziksel uzaklığı nasıl? - İlgilendiği materyaller neler? - Aktivitenin çocuk için zorluğu nedir? 	<ul style="list-style-type: none"> - Davranış ne kadar sürüyor? - Nasıl bir davranış problemi sergiliyor? (tırnak yeme, saldırganlık, bağırma vb. gibi) - Diğer çocuklar ne yapıyor? - Ne zaman davranışı sürdürmeyi bırakıyor? - Davranışı sürdürmeyi nasıl bırakıyor? (yetişkin desteğiyle, kendiliğinden vb. gibi) 	<ul style="list-style-type: none"> - Davranış sonrası ne yapıyor? - Sınıftaki diğer çocuklar ne derecede etkileniyor? - Davranış sonrası duygusal ve fiziksel durumu nasıl?

Şekil 2: Davranış problemi müdahale zamanı belirleme örneği

Kaynaştırma uygulamalarında yetersizliği bulunan çocuğa uygun fiziksel koşulların sağlanması konusunda genellikle güçlük yaşanmaktadır. Çok geniş alana sahip sınıflarda fiziksel aktivite oranının artmasına bağlı olarak çocukların motor gelişimleri daha üst seviyede gerçekleşmektedir (Papatheodorou, 2005) . Bununla birlikte fiziksel

aktivite oranının artması, gürültü ve karmaşıklığı da beraberinde getirmektedir. Özel gereksinimli çocuk için bu durum bazen yıpratıcı olmakta ve çocuğun çeşitli davranış problemleri sergilemesine yol açmaktadır. Buna ek olarak; çocuklar geniş alanlarda daha az etkileşime geçmekte ve alan büyüdükçe eğitimcinin sınıf yönetimi becerilerini uygulaması da güçleşebilmektedir. Çocukların birbirini model alması ve akran öğretimi becerileri özellikle kaynaştırma uygulamalarında daha önemli hale geldiği için büyük alana sahip sınıf, özel gereksinimli çocuk açısından dezavantaj bile olabilir. Burada eğitmen açısından kritik olan sınıfın olumlu yönlerine odaklanmaktır. Öğrenme merkezleri ve materyaller çocukların birbirleri ile sürekli etkileşim içerisinde olacakları ve engelli çocuğun kolay ulaşım sağlayacağı şekilde düzenlendiği zaman uygun fiziksel koşullar gerçekleştirilmiş olacaktır. Diğer bir durum da özellikle fiziksel engeli bulunan çocuğun eğitim göreceği sınıfın en kolay ulaşım sağlayacağı şekilde planlanmasıdır. Bu tür durumlar her ne kadar okul yönetiminin sorumluluğunda olsa da bu konuda farkındalık kazandırma sınıftaki eğitmen tarafından sağlanabilir (Anclair ve Hiltunen, 2014)

Eğitmcilerin davranış problemleriyle baş etmede ya da problemleri önlemede kullandığı etkili sınıf yönetimi becerilerinin diğer bir boyutunda; sınıf kurallarının oluşturulması, öğretilmesi ve bu kurallara uyulması için tedbirler yer almalıdır. Kaynaştırma sınıflarında sınıf içi akran etkileşimleri çocukların hem okul hem de okul dışındaki tutumlarını doğrudan etkilemektedir. Sınıf içindeki sürekli etkileşimden dolayı normal gelişim gösteren çocuklar da engelli akranlarının olumsuz davranışlarından etkilenebilir. (Müller, 2010). Ancak sınıf yönetimi becerilerinin etkili kullanıldığı bir sınıfta bu tür riskler ortadan kalkar. Örneğin; kaynaştırma sınıflarında normal gelişim gösteren çocukların prososyal davranışlarını destekleyen etkinliklere yoğunluk verilmesi eğitmen tarafından yapılan uygun müdahale yöntemlerinden birisi olacaktır.

Buna ek olarak; sınıf içindeki birçok öğrenci yapmaları kabul edilen veya edilmeyen davranışları fark edemeyebilirler. Özellikle özel gereksinimli çocuklar öğretmenin onlardan ne beklediğini, hangi davranışın uygun olup olmadığını bilemeyebilirler (Diken, 2012). Burada eğitmen tarafından çocukların uygun sınıf davranışlarını fark etmesi sağlanmalıdır. Özel gereksinimli çocuklar günlük program akışına uyum sağlamada veya programı takip etmede yetişkin ya da akran desteğine ihtiyaç duyabilirler. Eğitmenin günlük ya da çocuğun gereksinimine göre her etkinlik geçişi sonrasında ne yapılacağını hatırlatması özel gereksinimli çocuğun sınıfa uyumunu kolaylaştırır. Aksi takdirde bir etkinlik sonrası ne yapacağını bilemeyen çocuklar sınıftaki diğer çocuklara uyum sağlamakta zorlandığı gibi öfke nöbetleri ya da saldırganlık gibi bir takım davranış bozuklukları sergileyebilir (Metin 2012). Buna yönelik her hafta için çocuklar ile birlikte “haftalık program panosu” hazırlanabilir. Özel gereksinimli çocuk, anlayabileceği şekilde düzenlenmiş panodan günlük rutinleri kolayca takip edebilir. Konuyla ilgili yapılan 79 çalışma incelendiğinde; çocuklarda görülen davranış problemleriyle baş etmede en çok model alma ve ödül ile pekiştirmenin, sonra akran öğretimi ve kitap okuma etkinliklerinin, en az çeşitli aktiviteleri içeren etkinliklerin etkili olduğu görülmüştür. (Matson ve Rivet, 2007)

Genellikle eğitmenler onlar için karmaşık olan, zaman alan ve çeşitli materyaller gerektiren tekniklerden kaçmaya eğilimlidirler. Çoğunlukla eklektik yapıdaki teknikler yerine farklı teori odaklı teknikler kullanılmaktadır. Eklektizm hem eğitmeni hem de özel gereksinimli çocuğu birbirine entegre eden birçok yaklaşımı içinde barındırmaktadır. Davranışlardaki problem durumları çözmeye kullanılan eklektik yaklaşım eğitmen tarafından bir yöntem olarak kullanılmadığı ya da çelişki yaratacak durumlar oluşmadığı sürece uzun vadede başarılı olmaktadır (Fontana 1985).

Eğitimciler tarafından diğer ihmal edilen bir durum çocuğun kendi duygusal ve sosyal yeterliliğinin farkına varmasını sağlamaktır. Özellikle otizm tanılı çocuklarda benlik algısı gelişimi daha zor olabilmektedir. Bu tür durumlarda eğitimciler tarafından çocuğun yeterli olduğu beceriler ya da sergilediği uygunsuz davranışlar sonrası ne hissettiğini ifade etmesi sağlanmalıdır. Özel gereksinimli bir çocuğun duygularını belirtmesi sanıldığından çok daha zordur. Eğitimci bu aşamada çok sabırlı olmalı ve çocuğa yeterince zaman tanımalıdır. Sosyal duygusal becerilerin gelişiminde sosyal etkileşim de çok önemlidir. Eğitimci tarafından programlar yapılırken, özel gereksinimli çocuğun diğer çocuklar ile etkileşime geçeceği, işbirliği ve problem çözme becerileri gerektiren programlar olmasına dikkat edilmelidir. Kişisel ve sosyal yönden farkındalık kazanan özel gereksinimli çocuk, kendini duygusal ve sosyal yönden çok daha yeterli hissedecektir (Papatheodorou, 2005).

Özel gereksinimli çocuklar sınıftaki düzene uygun davranış sergilemede bazen eğitimcilerin ipuçlarına gereksinim duyabilmektedirler. Salend (1998), çocuklar nasıl davranacaklarını bilemediklerinde ya da istenmeyen davranışlar sergilediklerinde eğitimci tarafından çocuğu rencide etmeyecek şekilde sözel ya da sözsüz olarak verilen uyarıların çocuğun rutin davranışına uyum sağlamasına yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu uyarılar materyaller kullanılarak da çeşitlendirilebilir. Örneğin, istenmeyen davranışlar sergilediğinde sınıf içinde belirli bir anlam taşıyan bir renk kağıdı ya da nesne eğitimci tarafından işaret edilebilir. Gösterilen renk kağıdı çocukların ne yaptıklarının farkına varmasına ve rutinlerine dönmesine yardımcı olabilir.

Yapılan çalışmalar ile sınıf içinde eğitimcilerin özel gereksinimli çocuğa karşı olumlu tutumlar sergilemesinde, içinde bulunulan toplum ve kültürden çok etkilendikleri görülmüştür (Akt. Masse ve diğerleri, 2013). Hem eğitimcinin sağlıklı bir tutum sergilemesi, hem de özel gereksinimli çocuğun kaynaştırma programlarında başarılı olması; eğitimcinin yeterli düzeyde eğitime sahip olması, eğitimsel düzeyde davranış yönetimi becerilerini etkili kullanması, desteklenmesi ve aileyle uygun ilişkiler içinde olması ile her koşulda sağlanabilir. Çocuğun kaynaştırma programlarına entegre edilmesi sürecinden itibaren aile, eğitimci ve ilgili profesyonellerin işbirlikçi bir tutum içinde çalışmaya başlaması, davranış problemleriyle baş edebilmede uygun bir başlangıç olacaktır. Çünkü davranış problemlerinin çözümünde ailenin, eğitimcinin ve diğer profesyonellerin yeterince etkileşime sahip olmadığı bir çok modelde kaynaştırma programlarıyla ilgili tecrübeler çoğunlukla istenmeyen şekilde sonuçlanmıştır (Salzan, 2008). Kaynaştırma programlarında eğitimin etkili bir şekilde verilebilmesi için bütüncül bir yaklaşımla çeşitli düzeylerde eşzamanlı çalışmalar yapılması önemlidir (Tüzün ve Nal, 2011). Çocuk hakkında doğru bir yargıya varma ve tutarlı olma açısından programda yer alan her bireyin çocuğu gözlemlenmede, desteklemede, çocuğa model olmada, soru sormada, yönerge vermede etkileşim içinde olması var olan sorunlara müdahale etme ve çözmede en önemli basamaktır.

Sınıf içi sorunları çözümüyle bazen çok çabuk olabilir, bazen de beklenenden çok daha uzun sürebilir. Bu yüzden eğitimciler çocuklardan mükemmel performanslar beklememeli, genel amacın özel gereksinimli çocuğun topluma uyumlu bireyler yetişmesini sağlamak olduğunu hatırlamalıdır. Kaynaştırma öğrencisi olan eğitimciler ile görüşüldüğünde, görüşmeye katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarafından kaynaştırma öğrencilerine yönelik sınıflarında farklı uygulamalar yaptıkları; ancak planlarında yazılı bir değişikliğe gitmedikleri, kaynaştırma öğrencisi için ayrı bir günlük ve yıllık plan hazırlamadıkları, etkinlikler sırasında kaynaştırma öğrencisine yönelik farklı uygulamalar yaptıkları belirtilmiştir (Gök ve Erbaş, 2011). Çocuğun gelişimine

ve hazır bulunuşluluk düzeyine uygun bir şekilde hazırlanan program ve planlamalar olmadığı sürece anlık verilen tepkiler ile çocuklarda karşılaşılan sorunların çözümlenmesi beklenmemelidir. Daha önce de belirtildiği gibi program ve planlamaların çocuğun gelişimine uygun olması etkili davranış yönetimi becerilerinin temelini oluşturmaktadır.

SONUÇ

Kaynaştırma uygulamalarının daha da yaygınlaştırılması yönünde genel bir istek olmasına karşın, uygulamalar kapsamında yaşanan sorunlar ile eğitimciler karşı karşıya kalmaktadır. Sınıfta yaşanan sorunların çözümüne yönelik ilk olarak engelli çocuk ile ilgili bilgileri toplamada, paylaşmada, ortak görüş oluşturmada, motivasyon sağlamada kişiler arası uyum ve uzlaşmanın olması beklenmektedir. Daha sonra asıl hedef olan engelli çocuğun topluma uyumunda, karşılaşılan davranış problemleriyle ilgili eğitimcilerin yaşadıkları zorluklarla baş edebilmede kullandıkları yöntemler gelmektedir. İstenmeyen davranışların nedenleri belirlenip ve nedenleri ortadan kaldıran çeşitli düzenlemeler yapıldığında, çoğunlukla sınıf içi düzeni bozan davranışlar sonlanmaktadır. İstenmeyen davranışlara yönelik doğru zamanda uygun müdahaleler gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemler ile kaynaştırma programları başarıya ulaşabilir.

KAYNAKLAR

- Alvarez, H. K. (2007). The impact of teacher preparation on responses to child aggression in the classroom. *Teaching and Teacher Education*, 23(7), 1113–1126.
- Anclair, M., Hiltunen, A.J. (2014). Cognitive behavioral therapy for stress-related problems: two single-case studies of parents of children with disabilities. *Clinical Case Studies*, 13(6), 472–486.
- Batu, S. (2010). Erken Çocukluk Eğitiminde Kaynaştırma. İbrahim Diken (Ed.), Erken Çocukluk Eğitimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Essa, E. (1999). *A practical guide to solving preschool behaviour problems*, (4th edition, pp 28). Nevada: Delmar Publishers.
- Frey, K. S., Greenberg, M. T., & Fewell, R. R. (1989). Stress and coping among parents of handicapped children: a multidimensional approach. *American Journal of Mental Retardation*, 94, 240-9.
- Gebbie, D.H., Ceglowski, D., Taylor K.L., Miels J. (2012). The role of teacher efficacy in strengthening classroom support for preschool children with disabilities who exhibit challenging behaviors. *Early Childhood Education Journal*, 40, 35–46.
- Golding, J., Rush, D. (1986). Temper tantrums and other behaviour problems. *A study of Health and Behaviour of Britain's 5-Year-Olds*, Oxford: Pergamon Press.
- Gök, G., Erbaş, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87.
- İmrac Çuharoğlu, H. (2009). *Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen ve Ebeveyn Tutumları İle Kaynaştırma Eğitimi Uygulanan Sınıflarda Akran İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Hemmeter, M. L., Ostrosky, M., Fox, L. (2006). Social and emotional foundations for early learning: A conceptual model for intervention. *School Psychology Review*, 35(4), 583–601.

- Kargin, T. (2014). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13.
- Lam, D., Giles, A., Lavander, A. (2003). Carers' expressed emotion, appraisal of behavioural problems and stress in children attending schools for learning disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(6), 456 – 463.
- Louise, P. (2006). *Behaviour in Schools*. Newyork: Mc Graw-Hill.
- Masse, L., Couture, C., Levesque, V., Begin, J.Y. (2013). Impact of school consulting programme aimed at helping teachers integrate students with behavioural difficulties into secondary school: actors' point of view. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 18(3), 327-343.
- Martinez, D. C., Conroy, J. W., & Cerreto, M.C. (2012). Parent involment in the transition process of children with intellectual disabilities: the influence od inclusion on parent desires and expectation dor postsecondary education. *Journal of Policy and Practice in İntellectual Disabilities*, 9, 279-288.
- Matson, J. L., Matson, M. L. and Rivet, T. T. (2007). Social-skills treatments for children with autism spectrum disorders. *Behavior Modification*, 31(5), 682-707.
- Metin, N.E. (2012). Özel gereksinimli çocukların kaynaştırılması. In. N.Metin (Ed.), Özel gereksinimli çocuklar, Ankara: Maya Akademi.
- Müller, C. (2010). Negative peer influence in special needs classes - a risk for students with problem behaviour. *European Journal of Special Needs Education*, 25, 431-444.
- Papatheodorou, T. (2005). Behaviour problems in the early years. London and Newyork: Routledge Falmer.
- Roberts, T. (1983). *Child management in the primary school*. London: G.Allen and Unwin.
- Robyn, M.G. (2011). Promoting thinking, problem-solving and reasoning during small group discussions. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 17(1), 73-89.
- Rodger, S. and Ziviani, J. (1999). Play-based occupational therapy. *International Journal of Disability, Development and Education*, 46(3), 337-365.
- Salzam, M. B. (2008). Consultation and collaboration as essential servis for school counseling programs. Handbook of School Counselling, edited by H.L.K Coleman and C. Yeh, 481-495. New York:Routledge Taylor & Francis Group.
- Sih, A. (2011). Effects of early stress on behavioral syndromes: an integrated adaptive perspective. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 35, 1452–1465.
- Sucuoğlu, B. ve Bakkaloğlu, H. (2013). *Okul Öncesinde Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Spencer J. S., (1998). *Effective mainstreaming: Creating inclusive classrooms*. New York: Macmillan Pub. Co.